

JOHN RONALD REUEL TOLKIEN

3. 1. 1892 – 2. 9. 1973

Na počátku byl Eru - Jediný, jehož na Ardě nazývají Ilúvatar a ten nejprve učinil Ainur - Svaté, kteří byli plodem jeho myšlenky a byli s ním předtím než bylo vytvořeno cokoli jiného... Daleko později, po éonech věků se mezi Dětmí Iluvatarovými zvanými též Těžkorucí, Churavějící, Smrtelní či prostě lidé narodil člověk jménem John Ronald Reuel Tolkien. Stalo se to 3. ledna 1892 v Bloemfontein, hlavním městě Oranžského svobodného státu v Jihoafrické republice v rodině anglických přistěhovalců. Otec byl bankovním managerem.

Roku 1895 odjela matka s dvěma syny na prázdniny do Anglie k prarodičům. Zde je v únoru 1896 zastihla zpráva, že otec zemřel. K návratu do Afriky nebyl důvod, a tak se usadili ve vsi Sarehole. Zde prožil Tolkien dle svých slov nešťastnější roky svého dětství naplněné dobrodružnými výpravami do okolních močálů a ke starému mlýnu. Tato krajina plná tajemství se později stala předlohou pro fiktivní světadíl Středozemě. Ronalda zpočátku vyučovala matka. Roku 1900 začal chodit do školy Krále Edwarda, proto bylo pro rodinu nutné se přestěhovat blíže ke spoji do města. Nakrátko bydleli blízko vesnice Moseley, odkud po roce přesídlili do Kings Heath, kde také pobýli jen krátce, aby se nakonec usadili v Edsbatonu.

Na počátku roku 1904 byl u matky prokázán diabetes, na nějž během zotavování v soukromí oratoře blízko Rednalu 14. listopadu téhož roku zemřela. Ronald s bratrem Hilarym byli posláni k tetě Beatrice Suffieldové. Katolická víra, na kterou přestoupila matka na počátku století od baptistů, se stala v čase nejtěžším oporou také jejím synům. Zejména starší Ronald snášel matčinu smrt velmi těžce což bylo navíc umocněno pobytem ve městě a ztrátou volnosti venkovského prostředí. Otec Morgan, farář, který byl dle závěti určen poručníkem chlapců jim věnoval svou bezmeznou náklonnost a snažil se jim tak ztrátu rodiny citově i materiálně vynahradit. On také zařídil přestěhování bratrů do nájemního domu pani Faulknerové. Zde se Ronald poprvé setkal s další podnájemnicí krásnou Edith Brattovou. Bylo to setkání

dvou osiřelých mladých lidí, kteří v sobě našli zalíbení. Ronald se však měl připravovat na studium v Oxfordu a tak byl přestěhován, aby jeho soustředění nic nerušilo. Edith se odstěhovala do Cheltenhamu a oba mladí lidé respektovali zákaz vidět se nebo spolu mluvit do Ronaldových 21 let.

Odloučení překonával Ronald těžko a svou pozornost věnoval zcela studiu, debatnímu kroužku a "Čajovému klubu", který vytvořil s přáteli při školní knihovně. V těchto časech nejvíce rozvíjel své nadání pro jazyky a s nadšením se věnoval studiu latiny, řečtiny, staroangličtiny, staronorštiny, finštiny, staroněmčiny, španělštiny, francouzštiny, góštiny a ještě stačil vytvářet takzvaný "soukromý jazyk". Filologie – láska ke slovům se stala jeho milovaným koníčkem.

V prosinci 1910 získal na druhý pokus stipendium na Exeter College Oxford na studium klasické angličtiny, kam nastoupil v roce 1911. Po zkoušce ve druhém ročníku mu bylo doporučeno, aby přestoupil na angličtinu, protože se zajímal o jazyky. Rok nato začala první světová válka. Tolkien stačil dokončit svá studia a připojil se k Důstojnickému výcvikovému sboru. Druhého června 1916 byl povolán k Lancashirským střelcům, příkazem nalodit se k cestě do Francie. Připojil se k britské armádě a ve Francii se zúčastnil bitvy u Somme jako druhý nadporučík. Válka byla tragická, nejen půl miliónem zabitých v bitvě, jíž se účastnil, ale hlavně ztrátou dvou velkých přátel ze středoškolských let. Zanechala v něm pocit hluboké nejistoty života a bolestné jistoty smrti.

Ještě před svým odjezdem na frontu se stihl oženit s Edith, s níž se začal stýkat hned po svých 21. narozeninách. Jelikož byl řádným studentem Oxfordu, jejich vztahu už nic nebránilo. Svatba se konala 22. března 1916 ve Warwicku a líbánky strávili v Clevedonu, Somerset. V rozmezí let 1917-1929 se jim narodily čtyři děti John (listopad 1917), Michael (říjen 1920), Christopher (listopad 1924), Priscila (1929).

Do civilu byl propuštěn poté, co většinu r. 1917 strávil v nemocnici, jelikož trpěl "zákopovou horečkou". Během této doby začal psát *Knihu ztracených pověstí* (The Book of Lost Tales) jakéhosi předchůdce *Silmarillionu*.

Po válce získal diplom Oxfordské univerzity za studia literatury a lingvistiky i práci na Oxfordském anglickém slovníku. Vyšel jako *Slovník střední angličtiny* (1922). Zároveň pracoval jako samostatný učitel jazyků. Roku 1920 byl jmenován lektorem anglického jazyka na univerzitě v Leedsu, kde se r. 1924 stal profesorem. Zde

spolu s E. V. Gordonem pracoval na vydání Sira Gawaina a Zeleného rytíře, což se jim zdařilo roku 1925. V témže roce se vrátil do Oxfordu jako profesor anglosaštiny, aby na tomto místě působil do roku 1945.

V roce 1926 se spřátelil s C. S. Lewisem a spolu s ostatními přáteli vytvořili skupinu "Uhlohryzů," v níž se všichni pravidelně scházeli, aby si četli pasáže ze svých současných prací. Nejoblíbenějším místem jejich setkání byly Eagle a Child Pub, známý jako Bird and Baby.

Na počátku 30. let započal otec svým dětem vyprávět pohádkové příběhy s motivy a zvyky ze středověkých eposů a nordických ság. Objevovaly se zde však i postavy s dnešní povahou. Pohádkový příběh o velké cestě družiny trpaslíků a hobita Bilba Pytlíka, jenž zprvu jen velmi neochotně opouští pohodlí svého domova, aby během dobrodružné cesty za trpasličím pokladem postupně získal slávu a uznání svých společníků, se později stal jedním ze stovebních kamenů rozsáhlého cyklu příběhů, legend a mýtů z dávné Středozemě. Jeho universitní kolegové ho přemluvili k tomu, aby své vyprávění zpracoval a zapsal. První vydání *Hobita aneb cesta tam a zpět* vyšlo v roce 1937, sklidilo úspěch avšak ne ještě senzační.

"Říše pohádek, která leží daleko a hluboko a je plná mnoha rozličných věcí: lze tu nalézt všeliká zvířata a ptáky, bezbřehá moře a nespočetně hvězd, krásu, jež očarovává, a na každém kroku nebezpečí, radost i smutek," píše J.R.R. Tolkien v úvodu svého eseje *O pohádkách*, ve kterém si klade základní otázky o původu a povaze tohoto žánru a jenž vypovídá o Tolkienově vztahu k němu a k fantazii vůbec. Vystoupil s ní 8. března 1938 a vyslovil v ní hlavní zásady své tvorby. Pohádky dle něj jsou nejen obyčejné příběhy pro děti, ale také pohanské mýty zpracované křesťanským pohledem. Na rozdíl od chmurného konce pohanských příběhů mají pohádky životodárnou sílu vítězství správného nad nesprávným spojené s poselstvím tvoření dobra a následného vykoupení.

Čtenáři však toužili poznat další osudy a dobrodružství *Hobita* a *Středozemě* a tak se svět bájně země Silmarillionu znovu vynořuje v rozsáhlé trilogii *Pán prstenů*, která vyšla v roce 1949. Bilbo Pytlík jako postava již nevyhovoval, a tak přišel na řadu jeho synovec Frodo. Tolkiena napadla rozhodující myšlenka použít motivu "návratu prstenu" a příběh se od této chvíle začal rychle a slibně rozvíjet až se nakonec jaksi "vymkl z ruky". Než byl po mnoha opravách a revizích *Pán prstenů* kompletně vydán,

uplynulo dvanáct let a z pouhého pokračování *Hobita* se vyloupla trilogie o mnoha stech stranách. *Pán prstenů* pozůstává ze tří na sebe navazujících dílů podrobně líčících osudy Prstenu s mocí ovládat celý svět a těch, kteří s ním přišli do styku v rámci velké Války o Prsten. Samotný děj se odehrává opět ve Středozemi, kde se schyluje k velké válce, na jejíž jedné straně stojí všechny dobře smýšlející národy (elfové, potomci Králů lidí, trpaslíci z Durinova rodu a dosud málo známý národ půlčíků), proti nim však stojí pod vedením Temného pána Saurona obrovská síla skřetů, zlých tvorů a lidí. Jednotlivé díly trilogie nesou názvy: *Společenstvo prstenu* (The Fellowship of the Ring 1954), *Dvě věže* (The Two towers 1954) a *Návrat krále* (The Return of the King 1955). Poslední díl je v revidované verzi doplněn o dodatky k věcem souvisejících s dějem a o kompletní jmenný a místní rejstřík. Vydání této knihy bylo v oblasti fantastické literatury považováno za událost století. V rychlém sledu je přeložena do mnoha jazyků a přinesla svému autorovi světový ohlas hraničící až s kultem.

Román je často vykládán jako alegorie událostí. Sám autor k tomu poznamenal: *”Mně byla alegorie ve všech svých projevech srdečně protivná od chvíle, kdy jsem byl dost starý a obezřetný, abych ji rozpoznal. Mám mnohem raději historii pravou nebo předstíranou, protože ji čtenáři mohou aplikovat různě podle svého myšlení a zkušeností.”*

Roku 1945 byl Tolkien zvolen Mertonským profesorem anglického jazyka a literatury. Zde zůstal až do odchodu do penze v roce 1959. Roku 1957 odcestoval do Spojených států, aby přijal čestné hodnosti od Marquette, Harvardské a mnoha jiných universit, a přednesl sérii přednášek. Výlet byl zrušen pro nemoc jeho ženy Edith. Už jej nikdy neuskutečnil.

V 60tých letech spolupracoval na překladu Jeruzalémské Bible z francouzštiny a připravil k vydání svá starší nepublikovaná díla pod názvem *Dobrodružství Toma Bombadila* (1962), která shrnují verše napsané na střední škole, přednášky a další drobnější díla.

Poslední exkurzí do pohádky je melancholický příběh *Kovář z Wooton Major* vydaný 1967, v němž ztvárnil ústřední pocit smutku z nadcházejícího stáří a neodvratného konce života.

Paradoxem jeho tvorby se stal osud *Silmarillionu*. Tento prapočátek díla

útržkovitě vznikající již roku 1917 bylo možné vydat až po 60 letech, neboť dříve jej nakladatelé pro zvláštnost tématu i zpracování v obavě před propadnutím vydat odmítli. Svолili až po úspěchu *Pána prstenů* a Tolkien do konce svého života upravoval poznámky a léta shromažďované texty. To, co sám nestihl, dokončil syn Christopher. A tak se na konci čtenář dozví o stvoření Středozemě, její mytologii a nejstarší historii a o národech, které ji obývaly v dobách předcházejících velkým dějům Pána prstenů. Líčí také neblahé osudy tří klenotů - silmarilů - zhotovených nejnadanějším z elfů Fëanorem a uchovávajících vzácné Světlo Dvou stromů blažené říše Valinoru a dlouhou a beznadějnou válku, kterou Fëanor a jeho plémě vedli za jejich znovunabytí, když se klenotů zmocnil Morgoth, první Temný pán, a vsadil je v pevnosti Angband do své železné koruny.

Roku 1968 se Tolkienovi přestěhovali do přímořského lázeňského letoviska Bournemouth, kde se paní Tolkienové velice líbilo. Dožili zde společné roky, než Edith na sklonku roku 1971 zemřela. Tolkien, postižený náhlou samotou se vrátil zpět do oblíbené Oxfordské čtvrti Merton. Navštěvoval seniorský společenský klub na univerzitě a rozprávěl s kolegy a přáteli. Jako ocenění vědeckých i literárních zásluh dostal r. 1972 od královny Řád Britského impéria.

Na sklonku srpna 1973 odjel na návštěvu do Bournemouthu. 30. srpna byl s bolestmi převezen do nemocnice, kde zjistili krvácející žaludeční vřed. 1. září došlo k zanícení, na jehož následky 2. září 1973 zemřel. Pohřben byl se svou ženou na Wolvercote Cementary v severním Oxfordu.

Po otcově smrti sestavil syn Christopher z pozůstalosti ještě několik děl, která opatřil rejstříky a poznámkovým aparátem. *Nedokončené příběhy Númenoru a Středozemě* (Unfinished Tales), vydané roku 1980 jsou souborem vyprávění, jež pokrývá celé časové pásmo od prehistorických Starých časů Středozemě, detailně popisovaných v Silmarillionu, až po Válku o Prsten, jíž vrcholí trilogie *Pán Prstenů*. Netvoří sice ucelený dějový proud, ale nabízejí čtenáři ojedinělou možnost seznámit se s pozdějšími a podrobnějšími verzemi příběhů, s nimiž se již setkal v předchozích dílech. Umožňují nahlédnout do procesu Tolkienovy tvorby a znalost již známých dějů obohatit o dosud nepublikovaná pojednání a zlomky vyprávění.

Dalším svazkem je *Kniha Ztracených příběhů* (The Book of Lost Tales, 1983-84). Napsaná před šesti až sedmi desetiletími od vydání, byla prvním závažným dílem

jeho imaginativní tvorby. V ní se poprvé objevují Valar, Ilúvatarovy děti, Elfové a Lidé, Trpaslíci a Skřeti a také země, v nichž se odvíjejí jejich dějiny, Valinor za Západním oceánem a Středozemě, "Velké země" mezi moři na východě a západě. Nějakých padesát sedm let poté, co Tolkien přestal na Ztracených příbězích pracovat, byl publikován *Silmarillion*, který vznikl ze svého vzdáleného předchůdce.

Podmanivé příběhy próz *List od Nimrala a Kovář z Velké Lesné*, obsažené spolu s esejem a dalšími texty v tomto svazku vydaném později pod názvem *Příběhy z čarovné říše* jsou výstižnou ilustrací Tolkienova přesvědčení, že skutečné pohádky není možné omezovat jen na příběhy pro děti a nelze je zaměňovat se snovými příběhy či povídkami o zvířatech. Třetí z próz, *Sedlák Jiljí z Oujezda*, původně psaná pro pobavení Tolkienových dětí a nejspíše i vlastní potěšení, je vtipným příběhem z dávných dob o překvapivých událostech, jež následují poté, co na pole nepříteli odvážného, ale chytrého sedláka zabloudí nemotorný obr. Svazek doplňuje cyklus *Příhody Toma Bombadila*, shrnující veselé i melancholické básně a písně, "které se zdají být dílem hobitů, zvláště pak Bilba a jeho přátel nebo jejich nejbližších potomků", a dramatická báseň *Návrat Beorhthothe, syna Beorhthelma*, jež popisuje drobnou epizodu následující po bitvě Angličanů s Vikingy u Maldonu roku 991.

Poslední publikované dílo vzniklo také za "nezvyklých" okolností. V létě roku 1925 během pobytu u moře na procházce po pláži nešťastnou náhodou ztratil syn Michael svou oblíbenou hračku, černobílého psíka. Když hračka nebyla ani po usilovném hledání nalezena, Tolkien začal synovi pro útěchu vymýšlet pohádkový příběh, jehož hrdina, pes Rover, je nejprve nerudným čarodějem proměněn v hračku a pak vinou nepozornosti svého majitele rovněž ztracen na pláži. Od tohoto okamžiku se začíná odvíjet sled fantastických příhod, které psího hrdinu zavedou vstříc neuvěřitelným dobrodružstvím na měsíci a v mořských hlubinách a pak šťastně zpátky domů. Editoři příběhu, zveřejněného spolu s pěti původními autorovými ilustracemi teprve roku 1998, v úvodu a poznámkách k textu zasvěceně popisují okolnosti jeho vzniku a upozorňují na jeho četné vazby k pozdějším Tolkienovým dílům. Pro milovníky autorova imaginárního světa tak *Tulák Rover* představuje mj. pozoruhodný raný text, obsahující řadu spojitostí s postupně se rodící mytologií Ardy. Zaujetí dětí i dospělých vzbuzuje tento text zábavnou povahou, nespoutaným dějem a jazykovou hravostí.

”Prvořadou motivací vzniku díla byla vypravěčova touha vyzkoušet síly na opravdu dlouhém příběhu, který by udržel pozornost čtenářů, pobavil, potěšil a někdy snad i vzrušil nebo hluboce pohnul.” Těmito slovy zhodnotil vznik svého nejslavnějšího a nejčtenějšího díla Pán prstenů jeden z nejznámějších anglických spisovatelů. S odstupem času a milióny nadšených čtenářů nezbývá než konstatovat, že snaha byla více než úspěšná.